

„KÖZTÁRSASÁGOT, HA MEG TUDJÁTOK ŐRIZNI”*

BEKE-MARTOS JUDIT

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. BEKE-MARTOS JUDIT

A HUN-REN-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

JUDIT.BEKE-MARTOS@RUB.DE

2024. július 8.

1787 óta szeptember 17-e az amerikai alkotmány napja.¹ A ratifikációt követően, 1788-ban került sor az első kongresszusi és elnökválasztásra, melynek lebonyolítása tagállami szabályozási hatáskörbe tartozott. 1845. január 23-án a Kongresszus elfogadta az elnök és alelnök választásának napját egységesítő törvényt,² melyet 1934-ben³ kiterjesztettek valamennyi szövetségi választásra, így a kongresszusi és az ún. „félidős” választásokra⁴ is, amikor szintén újraválasztja az amerikai lakosság⁵ a teljes Képviselőházat és a Szenátus egyharmadát.

A soron következő amerikai elnökválasztást 2024. november 5-én tartják. Az eredeti, 1787-es elnökválasztási eljárás túl idealista módon államférfiakban gondolkodott és figyelmen kívül hagyta a pártpolitika kialakulását és térhódítását. A tagállamban győzedelmeskedő jelölt elektorai adott napon összegyűltek és két szavazatot adtak le, melyből egyik jelölt nem lehetett saját államuk lakosa. Az így kialakuló rangsor első helyezettje lett az elnök, a

második pedig az alelnök.⁶ Az 1804 nyarán ratifikált XII. alkotmánykiegészítés⁷ végül módosította ezt és az elektorok immár külön szavazatot adtak le az elnökre és az alelnökre.

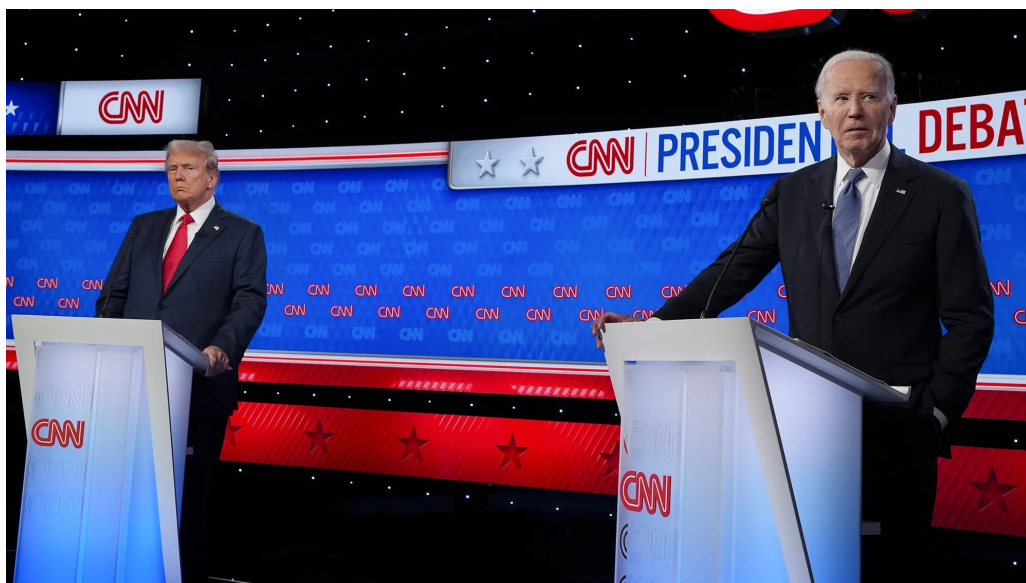
Az 1796-ra egyértelműen kialakult kétpártrendszer azonban azóta is az egyik fő jellemzője az amerikai politikai életnek. A jelenlegi két párt a 19. század folyamán jött létre: 1828-ban a Demokrata Párt⁸ és az 1850-es évek közepén a Republikánus Párt.⁹ 1860 óta e kettő adja az elnököket.

Idén a hivatalban lévő 46. elnök, a demokrata Joe Biden ellene vesztő 45. elnökkel, a republikánus Donald Trumpgal. Ilyen már volt az amerikai történelemben, hogy egy korábbi elnök és egy hivatalban lévő elnök méretesen meg egymással, hiszen 1892-ben a hivatalban lévő 23. elnök, a republikánus Benjamin Harrison vesztett a 22. elnök, a demokrata Grover Clevelanddel szemben. Cleveland így egyszemélyben volt a 22. és a 24. elnök is.¹⁰

Hogy erre a Trump-Biden visszavágóra valóban sor kerül-e még több dologtól függ. Egyrészt a jelöltek egészségétől, hiszen a választáskor Trump 78, Biden pedig 15 nap híján 82 éves lesz. Ronald Reagan 69 éves volt 1981-es beiktatásakor – és 73 1985-ben –, ő előtte pedig a 68 éves William Henry Harrison, az USA 9. elnöke volt a legidősebb beiktatott, aki 1841. március 4-én több, mint másfél óras beiktatási beszédet tartott a szakadó esőben; ennek kapcsán tüdőgyulladást kapott és 32 nappal később meghalt.¹¹

Másrészt – formális szempontból – a két párt pártkongresszusától, ahol a delegáltak hivatalosan is elfogadják pártjuk elnök- és alelnökjelöltjét.¹² A sorrendet illetően, a hagyomány szerint,¹³ a kihívó párt kezd, jövő héten, július 15-18 között a Wisconsin állambeli Milwaukeeben, majd a hivatalban lévő elnök pártja, bő egy hónappal később, augusztus 19-22 között Illinois állambeli Chicagóban. A papírforma szerint a két párt delegáltjai meg fogják választani Donald Trumpot és máig még meg-nem-nevezett alelnökjelöltjét, illetve a jelenleg hivatalban lévő Joe Bident és alelnökjelöltjét, Kamala Harrist.

Mi változhat még? A 2024. június 27-én, a CNN hírszatórnán megtartott Biden-Trump televíziós vita óta Biden elnök szellemi frissessége a fő téma. Milyen lehetőségek vannak még a Demokrata párt és Biden elnök előtt? Természetesen Biden bármikor lemondhat a jelöltségről, amivel megnyitná az utat – lehetőleg még az augusztusi pártkongresszus előtt – egy másik demokrata jelölt számára. Ez e sorok írásakor még valószínűtlennek tűnik, hiszen Biden lépten nyomon próbálja igazolni szellemi egészségét – kevés sikerrel. Magán a pártkongresszuson is versenybe léphet

akárki az elnöki jelölésért, ami szintén valószínűtlen, hiszen hivatalban lévő elnökkel szemben, (aki egyben a pártja vezetője is), nem illik riválisként fellépni.

További lehetőségeket a hivatalban lévő, de feladatát ellátni nem képes elnök ellen az 1967-ben hatályba lépett XXV. alkotmánykiegészítés¹⁴ harmadik és negyedik szakasza biztosít: egy önként és egy külső nyomás hatására indítható eljárást, amellyel az elnök átmenetileg (!) átadhatja hivatalát az alelnöknek, aki ily módon „csak” ügyvezető elnök lesz. E szabályozás célja, hogy a négyévente gyakorolható lakossági kontrollon túl valamilyen ellenőrzés legyen az államfői és kormányfői pozíciót egyesítő amerikai elnök személye felett, tanulva többek között abból a helyzetből is, amikor Woodrow Wilson agyvérzését követően második feleségén keresztül tartotta a kapcsolatot a külvilággal, feltételezhetően hivatalát ellátni nem tudó állapotban.¹⁵

Az elnök tehát önként levélben átmenetileg lemondhat hivataláról, ha tudja, hogy nem fogja tudni azt ellátni egy adott időszakban – például egy hosszabb, altatást igénylő műtét alatt. Amint az akadályozó tényező elhárul az elnök szintén levélben visszaveszi hivatalát az azt addig ügyvezetőként ellátó alelnöktől. Erre ezidáig négy alkalommal került sor.¹⁶ Soha nem került azonban még sor a külső hatásra indított felfüggesztő eljárásra, amikor is az alelnök a kabinet tagjainak többségével levélben tájékoztathatja a Kongresszus mindkét házának vezetőjét (a Szenátus esetében a pro tempore elnököt, hiszen a grémium vezetője amúgy maga az alelnök), hogy az elnök nem képes ellátni a tisztségét. Ekkor az alelnök szintén ügyvezető elnök lesz. Az elnök ellenkező tartalmú írást intézhet ugyanazon

címzettekhez, amelyre, ha négy napon belül nem érkezik az első kérelmezői körtől ellentmondó levél, akkor az elnök marad hivatalában. Ha érkezik újabb írás, akkor a Kongresszus hatáskörébe kerül a vita, akiknek, ha épp nem üléseznek, akkor 48 órán belül össze kell ülniük és 21 napon belül dönteniük kell az elnök hivatalát ellátó képességéről. Ha úgy gondolják, hogy el tudja látni, akkor marad hivatalában, ha nem, akkor az alelnök marad az ügyvezető elnök, feltehetőleg a következő elnökválasztásig; illetve, ha egészségügyi oka lenne az elnök akadályoztatásának, aminek folytán meg is halna, akkor az alelnök követi a hivatalban, mint elnök, a ciklus fennmaradó időtartamára, saját jogon.

Ezek az eljárások bár azonnali váltást hoznának az elnöki poszton, de feltételezhető, hogy többet ártanának mint használnának a demokratáknak. Biden nem kíván sem a jelöltségről, sem elnöki posztjáról lemondani, így az önkéntes eljárásra nem fog sor kerülni. Az elnök elmozdításához, az alelnök vezetésével kabinetben belül kell puccsot indítani, ami szintén nem valószínű. Harris, mint alelnök a pártkongresszusig rendkívül könnyen, azt követően csak valamivel bonyolultabban cserélhető le a demokrata listáról, így ő nem fogja ezt kockáztatni. A hátralévő pár hónap pedig nem elég arra, hogy Harris meggyőzően bizonyítsa elnöki kvalitásait.

Így tehát, változás leginkább Biden lemondása útján, illetve a demokrata jelöltek listájának valamilyen módosításával – akár az első, akár a második helyen – lehetséges az augusztusi pártkongresszuson. Ha nem, akkor 2024. november 5-én a 2020. november 3-i választási csata résztvevőit illetően legalább 75%-ban azonos lesz,

kimenetelét tekintve pedig rendkívül nehezen megjósolható. Egy biztos, minden szempontból történelmi esemény lesz.

Hivatkozások:

- * Így válaszolt Benjamin Franklin, az 1787-es amerikai alkotmányozó gyűlés egyik tagja, amikor Elizabeth Willing Powel, a korabeli philadelphiai társaság egyik legbefolyásos asszonya megkérdezte tőle, hogy az alkotmányozó gyűlés eredményeként mit kapnak majd, köztársaságot vagy monarchiát. Többek között in: <https://www.nps.gov/articles/000/constitutionalconvention-september17.htm>; Powelről lásd <https://www.mountvernon.org/library/digitalhistory/digital-encyclopedia/article/elizabeth-willing-powel/> (2024.07.07)
- ¹ Beke-Martos Judit: Az alkotmány és az állampolgárság napja. In: JOG.történet. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. szeptember 20. mtajogtortenet.elte.hu/blog/beke-martos-judit-alkotmany-napja (2024.07.07)
- ² 18th Congress, Sess. II. Ch. 1, in: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/l1/llsl/llsl-c28/llsl-c28.pdf> (2024.07.07)
- ³ 2 U.S. Code §7, in: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/2/7> (2024.07.07)
- ⁴ Beke-Martos Judit: A „félidős” választások. In: JOG.történet. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2022. november 14. mtajogtortenet.elte.hu/blog/beke-martos-judit-felidos (2024.07.07)
- ⁵ A Szenátus tagjait csak 1917 óta választja közvetlenül a lakosság. Lásd: Beke-Martos Judit: Az amerikai szövetségi alkotmány XVII. alkotmánykiegészítésének rövid története, in: Bódiné Beliznai Kinga – Gosztanyi Gergely (szerk.): Jogtörténeti Parerga III. – Ünnepi tanulmányok Mezey Baran 70.

- születésnapja tiszteletére, Orac Kiadó, Budapest, 2023. pp. 35-39.
- ⁶ Alkotmány (II. cikk, 1. szakasz 3. bekezdés), in: <https://www.law.cornell.edu/constitution/articleii> (2024.07.07)
- ⁷ <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-12/> (2024.07.07)
- ⁸ <https://www.britannica.com/topic/Democratic-Party> (2024.07.07)
- ⁹ <https://www.history.com/topics/us-government-and-politics/republican-party> (2024.07.07)
- ¹⁰ Beke-Martos Judit: Az amerikai elnökök inaugurációja, különös tekintettel az 1867-1918 közötti időszakra, in: Nagy Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok – Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. évfordulója alkalmából, Volume II., Budapest, 2010. 26. p.
- ¹¹ Így a mai napig az ő nevéhez fűződik a legrövidebb elnökség, és az első elnöki szukcesszió is. Beke-Martos Judit: Állami legitimációs eljárások és államfői jogkör 1867-1918 között, Kossuth kiadó, Budapest, 2012. 120-122. p.
- ¹² Ez az ún. „ticket”.
- ¹³ <https://slate.com/news-and-politics/2000/08/whose-convention-goes-first.html> (2024.07.07).
- ¹⁴ <https://constitutioncenter.org/the-constitution/amendments/amendment-xxv> (2024.07.07).
- ¹⁵ Beke-Martos 2012. 166. p.
- ¹⁶ <https://reagan.blogs.archives.gov/2021/01/08/whos-in-charge-the-25th-amendment-and-president-reagans-assassination-attempt/>; <https://edition.cnn.com/2021/11/19/politics/kamala-harris-presidential-power/index.html> (2024.07.07)

Képek elérhetősége:

1. oldal: First Presidential Debate of 2024. <https://images.app.goo.gl/vpd9Jij9ZWyzJ6R39> 2024. július 4.

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségrevonást eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Beke-Martos Judit: „Köztársaságot, ha meg tudjátok őrizni”. In: **JOG.történet**. A HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2024. július 8. mtajogtortenet.elte.hu/blog/beke-martos-judit-xxv-kiegészites